

Date: 23rd June-2026

**OLIY TA'LIM SIFATINI BAHOLASHDA XORIJIY OTMLAR TAJRIBASI VA
TA'LIM SIFATINI TA'MINLASH BO'YICHA XALQARO STANDARTLAR**

Qurbonov Azizbek Ulug'bekovich

Buxoro davlat universiteti o'qituvchisi



Oliy ta'lim tizimida sifatni baholash va uni muntazam ravishda takomillashtirib borish bugungi kunda jahon miqyosidagi ustuvor vazifalardan biri hisoblanadi. Globalizatsiya, akademik mobillik, xalqaro reytinglar, mehnat bozori talablarining o'zgarishi hamda ta'lim xizmatlari bozoridagi raqobat oliy ta'lim muassasalaridan sifatni boshqarishning zamonaviy mexanizmlarini joriy etishni talab etmoqda. Shu bois ko'plab rivojlangan davlatlarda oliy ta'lim sifatini baholash tizimi ichki va tashqi mexanizmlar uyg'unligi asosida shakllantirilgan. Xorijiy oliy ta'lim muassasalari tajribasi shuni ko'rsatadiki, sifatni ta'minlash bir martalik nazorat emas, balki uzluksiz monitoring, tahlil, baholash va takomillashtirish jarayonidir.

Oliy ta'lim sifatini baholashga oid ilmiy yondashuvlarda sifat tushunchasi ko'p qirrali kategoriya sifatida talqin qilinadi. U nafaqat ta'lim natijalarini, balki ta'lim jarayonining samaradorligini, professor-o'qituvchilar salohiyatini, infratuzilma holatini, boshqaruv tizimini, talabalarning qoniqish darajasini va bitiruvchilarning mehnat bozoriga moslashuvini ham qamrab oladi. Shu sababli zamonaviy xalqaro amaliyotda ta'lim sifati kompleks indikatorlar asosida baholanadi. Mazkur yondashuv oliy ta'lim muassasasining faoliyatiga tizimli baho berish, zaif va kuchli tomonlarini aniqlash hamda strategik rivojlanish yo'nalishlarini belgilash imkonini beradi.

Xorijiy mamlakatlar tajribasida oliy ta'lim sifatini baholash ikki asosiy darajada amalga oshiriladi: ichki sifatni ta'minlash va tashqi sifatni baholash. Ichki sifatni ta'minlash bevosita ta'lim muassasasining o'zi tomonidan tashkil etiladi va o'quv dasturlarini muntazam yangilash, talabalar fikrini o'rganish, akademik natijalarni monitoring qilish, professor-o'qituvchilar faoliyatini baholash hamda ichki audit mexanizmlarini o'z ichiga oladi. Tashqi sifat baholash esa, odatda, akkreditatsiya agentliklari, mustaqil ekspertlar, davlat tashkilotlari yoki xalqaro reyting tizimlari orqali amalga oshiriladi. Bu ikki mexanizm bir-birini to'ldirib, oliy ta'lim sifatini uzluksiz takomillashtirishga xizmat qiladi.

Yevropa oliy ta'lim hududida sifatni ta'minlash bo'yicha eng muhim hujjatlardan biri *Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area* hisoblanadi. Ushbu standartlar oliy ta'lim muassasalarida ichki va tashqi sifatni ta'minlashning umumiy tamoyillarini belgilaydi. Mazkur hujjatga ko'ra, sifatni ta'minlash siyosati muassasa strategiyasining ajralmas qismi bo'lishi, ta'lim dasturlari aniq maqsad va natijalarga asoslangan holda ishlab chiqilishi, talabalarga yo'naltirilgan ta'lim tamoyillari qo'llanishi, talabalar baholash tizimi shaffof va xolis bo'lishi, professor-o'qituvchilar kompetensiyasi muntazam rivojlantirib borilishi hamda axborot boshqaruvi va jamoatchilikka ochiqlik ta'minlanishi lozim. ESG standartlarining ustun tomoni shundaki,

Date: 23rd June-2026

ular sifatni faqat nazorat qilish vositasi sifatida emas, balki institutsional rivojlanishning ichki madaniyati sifatida ko'radi.

Yevropa davlatlari tajribasida aynan ichki sifat madaniyatini shakllantirish muhim o'rin tutadi. Germaniya, Niderlandiya, Finlandiya va Estoniya kabi davlatlarda universitetlar o'z sifat siyosatini mustaqil ravishda ishlab chiqadi, lekin bu siyosat milliy va Yevropa standartlariga mos ravishda tashkil etiladi. Masalan, Germaniyada akkreditatsiya tizimi ta'lim dasturlarining mehnat bozori talablari, kompetensiyaviy yondashuv, o'quv yuklamasi va baholash tizimining mantiqiyiligiga katta e'tibor qaratadi. Finlandiya tajribasida esa sifatni ta'minlash jarayoni institutsional o'z-o'zini tahlil qilish va manfaatdor tomonlar bilan doimiy muloqotga asoslanadi. Bu yerda talaba fikri, bitiruvchilar bandligi va ta'lim natijalari haqidagi ma'lumotlar boshqaruv qarorlarining muhim manbai hisoblanadi.

Buyuk Britaniya oliy ta'lim tizimida sifatni baholash bo'yicha alohida yondashuv shakllangan. U yerda sifatni ta'minlash bo'yicha asosiy institutlardan biri *Quality Assurance Agency for Higher Education* bo'lib, u akademik standartlar va sifatni ta'minlashning milliy mezonlarini ishlab chiqadi. Britaniya tajribasida ta'lim sifati nafaqat o'quv dasturining mazmuni, balki talabalar tajribasi, o'qitish sifati, akademik qo'llab-quvvatlash, resurslar yetarliligi va bitiruv natijalari orqali baholanadi. Shuningdek, Buyuk Britaniyada talabalar qoniqish so'rovlari oliy ta'lim sifati monitoringining muhim elementi hisoblanadi. Bu esa sifatni baholashda ta'lim xizmatidan foydalanuvchi subyekt sifatida talabaning pozitsiyasini kuchaytiradi.

AQSh tajribasi oliy ta'lim sifatini baholashda markazlashmagan, ammo yuqori darajada professional akkreditatsiya tizimi bilan ajralib turadi. Bu mamlakatda akkreditatsiya asosan nodavlat, mintaqaviy va ixtisoslashgan agentliklar tomonidan amalga oshiriladi. AQSh modelining o'ziga xos tomoni shundaki, unda ta'lim sifati institutsional missiya va kutilayotgan natijalar bilan bog'liq holda baholanadi. Ya'ni har bir universitet o'z maqsadlari va rivojlanish strategiyasidan kelib chiqqan holda sifat ko'rsatkichlarini belgilaydi. Shu bilan birga, talabalar muvaffaqiyati, retention darajasi, graduation rate, moliyaviy barqarorlik va bitiruvchilarning kasbiy natijalari muhim indikator sifatida qo'llanadi. AQSh tajribasi sifatni ta'minlashda avtonomiya va hisobdorlikning uyg'unlashgan modelini namoyon etadi.

Osiyo mamlakatlari, xususan Yaponiya, Janubiy Koreya, Singapur va Xitoy tajribasi ham oliy ta'lim sifatini baholashda e'tiborga loyiqdir. Yaponiya universitetlarida sifatni ta'minlash tizimi milliy akkreditatsiya va ichki monitoring uyg'unligiga asoslangan. Janubiy Koreyada oliy ta'lim sifati davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri bo'lib, baholash jarayonlarida innovatsion rivojlanish, raqamlashtirish va xalqaro hamkorlik ko'rsatkichlariga katta ahamiyat beriladi. Singapurda esa oliy ta'lim sifati global raqobatbardoshlik bilan uzviy bog'liq holda qaraladi va universitetlar sifatni boshqarishda strategik menejment vositalaridan faol foydalanadi. Xitoyda so'nggi yillarda ta'lim sifatini nazorat qilishdan ko'ra, uni doimiy oshirib borish va xalqaro standartlarga yaqinlashtirishga urg'u kuchaygan. Bu mamlakatlar tajribasi shuni ko'rsatadiki, sifatni

Date: 23rd June-2026

baholash tizimi milliy kontekstga mos bo'lishi bilan birga, xalqaro me'yorlar bilan uyg'unlashgan bo'lishi kerak.

Ta'lim sifatini ta'minlash bo'yicha xalqaro standartlar orasida ESG bilan bir qatorda ISO 21001 standarti ham muhim ahamiyatga ega. Mazkur standart ta'lim tashkilotlari uchun boshqaruv tizimini belgilab, ta'lim xizmatlari sifati, manfaatdor tomonlar ehtiyojiga yo'naltirilganlik, jarayonlarni tizimli boshqarish, natijadorlik va uzluksiz takomillashtirish tamoyillariga asoslanadi. ISO 21001 ning afzalligi shundaki, u ta'lim muassasasining boshqaruv jarayonlarini umumiy sifat menejmenti tizimi bilan integratsiya qilish imkonini beradi. Bunda rejalashtirish, amalga oshirish, monitoring va takomillashtirish sikli aniq belgilangan bo'ladi. Natijada ta'lim muassasasi sifatni ta'minlashni alohida bo'lim faoliyati emas, balki butun boshqaruv tizimining uzviy qismi sifatida tashkil etadi.

Bundan tashqari, xalqaro reyting tizimlari ham oliy ta'lim sifatini baholashga kuchli ta'sir ko'rsatmoqda. *QS World University Rankings*, *Times Higher Education* va *Academic Ranking of World Universities* kabi reytinglar universitetlar faoliyatini ilmiy tadqiqotlar, akademik reputatsiya, talaba-o'qituvchi nisbati, xalqaro hamkorlik va ish beruvchilar bahosi kabi ko'rsatkichlar asosida tahlil qiladi. Garchi reytinglar to'liq sifat mezonini bo'la olmasa-da, ular universitetlarni xalqaro talabalar asosida o'z faoliyatini qayta ko'rib chiqishga undaydi. Shu bilan birga, reyting tizimlari ayrim hollarda ta'lim sifatining ichki pedagogik jihatlaridan ko'ra, ko'proq imij va tadqiqot ko'rsatkichlariga urg'u berishi mumkin. Demak, reyting natijalarini sifatning yagona manbai sifatida emas, balki qo'shimcha indikator sifatida qabul qilish maqsadga muvofiq.

Xorijiy OTMLar tajribasini tahlil qilish shuni ko'rsatadiki, oliy ta'lim sifatini samarali baholash uchun bir necha tamoyillarga amal qilish zarur. Birinchidan, sifatni baholash tizimi kompleks bo'lishi va ta'limning kirish, jarayon hamda natija ko'rsatkichlarini qamrab olishi lozim. Ikkinchidan, ichki va tashqi sifat ta'minoti mexanizmlari o'zaro uyg'unlashgan bo'lishi kerak. Uchinchidan, talabalar, ish beruvchilar, bitiruvchilar va boshqa manfaatdor tomonlar sifat jarayonining faol ishtirokchisiga aylanishi zarur. To'rtinchidan, sifatni baholash natijalari faqat nazorat uchun emas, balki takomillashtirish uchun xizmat qilishi kerak. Beshinchidan, xalqaro standartlarga moslashish milliy ta'lim tizimi xususiyatlarini inkor etmagan holda amalga oshirilishi maqsadga muvofiq.

O'zbekiston oliy ta'lim tizimi uchun ham xorijiy tajriba va xalqaro standartlarni o'rganish katta ilmiy-amaliy ahamiyatga ega. Ayniqsa, ichki sifatni ta'minlash tizimini kuchaytirish, ta'lim dasturlarini natijaga yo'naltirilgan yondashuv asosida qayta ko'rib chiqish, talabalar fikrini muntazam monitoring qilish, bitiruvchilar bandligini kuzatish va akkreditatsiya mexanizmlarini xalqaro mezonlarga yaqinlashtirish muhim vazifalardan biridir. Shu bilan birga, sifatni ta'minlash jarayoni faqat hujjatbozlik yoki tekshiruv vositasi bo'lib qolmasdan, universitetning institutsional madaniyatiga aylanishi kerak. Ana shundagina sifatni baholash mexanizmlari real samaradorlikka ega bo'ladi.



Date: 23rd June-2026

Xulosa qilib aytganda, oliy ta'lim sifatini baholashda xorijiy OTMlar tajribasi va xalqaro standartlar zamonaviy ta'lim tizimlari uchun muhim metodologik asos bo'lib xizmat qiladi. Xorijiy amaliyotda sifatni ta'minlash ichki monitoring, tashqi akkreditatsiya, manfaatdor tomonlar ishtiroki, shaffof boshqaruv va doimiy takomillashtirish tamoyillari asosida yo'lga qo'yilgan. ESG, ISO 21001 va xalqaro akkreditatsiya hamda reyting tizimlari oliy ta'lim muassasalari uchun sifatni ta'minlashda muhim yo'nalishlar beradi. Ushbu tajribalarni milliy ta'lim tizimi sharoitiga moslashtirib joriy etish oliy ta'lim sifatini oshirish, raqobatbardosh kadrlar tayyorlash va xalqaro akademik maydondagi mavqeni mustahkamlashga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Harvey, L., Green, D. *Defining quality. Assessment and Evaluation in Higher Education*, 1993.
2. ENQA. *Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area (ESG)*, 2015.
3. Quality Assurance Agency for Higher Education. *UK Quality Code for Higher Education*, 2018.
4. ISO 21001:2018. *Educational organizations - Management systems for educational organizations - Requirements with guidance for use*.
5. OECD. *Education at a Glance*. OECD Publishing, 2023.
6. UNESCO. *Global Education Monitoring Report*. Paris, 2022.
7. Altbach, P. G., Reisberg, L., Rumbley, L. E. *Trends in Global Higher Education: Tracking an Academic Revolution*. UNESCO, 2009.
8. Marginson, S. The worldwide trend to high participation higher education. *Higher Education*, 2016.

